

EFECTELE CONSTITUȚIONALIZĂRII DREPTULUI PENAL

Adrian BORDIANU,
procuror, doctorand, USM
<https://orcid.org/0000-0002-2453-8783>

SUMAR

Lumea juridică de pretutindeni se confruntă zilnic cu atributul dreptului, fiind „viu” sau schimbător – o consecință a evoluției mentalității indivizilor subiecți ai diverselor tipuri de raporturi juridice. Dreptul penal nu este o excepție. Fenomenul de constituționalizare a dreptului penal are un rol important în dezvoltarea legislației, jurisprudenței și doctrinei penale. Doctrina, în contextul rolului jurisprudenței constituționale în evoluția diferitor ramuri de drept, a definit un nou fenomen juridic – constituționalizarea dreptului. În acest articol sunt analizate efectele constituționalizării dreptului penal.

Cuvinte-cheie: fenomen juridic, constituționalizare, interpretare a legii, drept penal, politică penală.

Dreptul penal național se află la stadiul în care se conturează o evoluție orientată spre protecția sporită a individului. Astfel, considerăm că evoluția dreptului penal este marcată de două mari coordonate: apariția unor incriminări noi și reordonarea valorilor sociale protejate.

Exemple de apariție a unor noi incriminări orientate spre protecția individului sunt introducerea în legislație a unor norme de prohibiție a torturii, de protecție a vieții private a individului, protecției dreptului persoanei de a se dezvolta, inclusiv în spațiul virtual etc. În materia protecției dreptului la viață privată, legiuitorul penal a înțeles necesitatea sporirii protecției acestui element al vieții prin dezvoltarea prevederilor art. 177 CP – Încălcarea inviolabilității vieții personale, care, între 2016-2023, a cunoscut trei modificări esențiale – prin Legea nr.207 din 29.07.2016, în vigoare 07.11.2016, prin Legea nr.111 din 21.04.2022, în vigoare 03.07.2022, prin Legea nr.316 din 17.11.2022, în vigoare 09.01.2023.

Exemplu de racordare la noi valori sociale protejate servește evoluția normelor penale privind infracțiunile contra libertății, cinstei și demnității

THE EFFECTS OF THE CONSTITUTIONALIZATION OF CRIMINAL LAW

SUMMARY

The legal world everywhere is confronted daily with the attribute of law being „alive” or changeable, a consequence of the evolution of the mentality of individuals, subjects of different legal relationships. Criminal law is not an exception. The phenomenon of constitutionalization of criminal law has an important role in the development of legislation, jurisprudence and criminal doctrine. The doctrine, in the context of the role of constitutional jurisprudence in the evolution of different branches of law, defined a new legal phenomenon – the constitutionalization of law. This article analyzes the effects of the constitutionalization of criminal law.

Key-words: legal phenomenon, constitutionalization, interpretation of the law, criminal law, criminal policy.

persoanei, infracțiunile contra drepturilor politice, precum și infracțiunile contra familiei și minorilor.

Deși evoluția descrisă are ca temelie factori determinați de progresul societății la etapa în care trăim, rolul jurisprudenței constituționale în vâltoarea evenimentelor este unul care, pe bună dreptate, merită o atitudine aparte a doctrinei juridice. Doctrina, în contextul rolului jurisprudenței constituționale în evoluția diferitor ramuri de drept, a definit un nou fenomen juridic – constituționalizarea dreptului.

Deși noțiunea de constituționalizare a dreptului a suscitat numeroase controverse, fiind privită adeseori ca o ambiție personală a constituționaliștilor de a epata, abordarea ulterioară, fondată pe evoluția controlului de constituționalitate, a evidențiat necesitatea delimitării conceptului de alte concepte asemănătoare sau antagonice (codificare, constituționalism, constituționalitate, convenționalitate).

În linii generale, constituționalizarea reprezintă fenomenul de limitare a puterii publice prin Constituție pe baza idealurilor și valorilor democratice, un regim în care există posibilități reale de preîntâmpinare/înlăturare a abuzurilor puterii, mecanisme de protecție a acestor valori, a drepturilor și libertăților persoanelor [1, p. 193].

Prezentul articol vine cu elemente de studiu mai ample, care își propune cercetarea și analiza feno-

menul constituționalizării dreptului penal, corecta înțelegere a sensului pe care îl are fenomenul de constituționalizare, precum și efectele constituționalizării în sfera dreptului.

Cercetarea unui fenomen juridic nu este completă, dacă nu sunt identificate și evidențiate efectele pe care acesta le produce. Orice fenomen juridic este susceptibil de producerea unor efecte, care ar atinge trei dimensiuni: legislativă, jurisprudențială și doctrinară. La rândul său, pentru fiecare dintre cele trei dimensiuni pot fi identificate două categorii de efecte: directe și indirecte [7, p. 165].

Ideea că există efecte directe și efecte indirecte ale constituționalizării dreptului a fost dezvoltată în literatura franceză de specialitate [9, p. 38-40]. Mai mult decât atât, doctrina franceză distinge trei categorii de efecte directe: 1) constituționalizare-normativizare; 2) constituționalizare prin ridicarea nivelului la care se realizează producția de norme juridice și 3) constituționalizare – transformare a dreptului. În calitate de efecte indirecte doctrina franceză vizează modernizarea, unificarea și simplificarea ordinii juridice. De la o abordare asemănătoare pornește și doctrina din România [7, p. 165-166].

Efecte directe

Fenomenul de constituționalizare a dreptului penal, deși se află în plină și continuă desfășurare, poate fi catalogat drept producător de efecte directe, în măsura în care acționează în mod direct asupra dreptului penal material național. Drept efecte directe ale fenomenului urmează a fi considerate:

- apariția unor incriminări noi;
- reordonarea valorilor sociale protejate și apariția de noi valori;
- extinderea paletei principiilor de drept penal cu valoare constituțională.

Apariția unor incriminări noi

Revizuirea normelor constituționale, dublată de lărgirea prevederilor cu caracter constituțional, a condus la crearea unui dezechilibru între corespondența norme fundamentale – norme penale. Faptul că dreptul constituțional a câștigat teren considerabil în aprecierea interpretativă a normelor penale reprezintă un punct de plecare în identificarea motivelor care au stat la introducerea unor fapte noi în sfera ilicitului penal.

Reordonarea valorilor sociale protejate

Legiitorul penal a plasat în prim plan infracțiunile contra persoanei, coroborând astfel politica penală cu viziunea constituționalismului modern, identificată în lărgirea considerabilă a sferei dreptului constituțional, de la instituțional la substanțial. În consecință, ne aflăm sub imperiul unei reguli prin care legea penală, mai cu seamă în partea ei specială, este structurată potrivit valorilor constituționale, asigurându-se, concomitent, un echilibru dintre interesul privat al individului și interesul public, așa

cum este firesc unei societăți democratice în care statul de drept reprezintă una din valorile supreme.

Apariția în dreptul penal a noilor valori care urmează a fi dezvoltate

Autorul T. S. Podorojnaia, în raport cu apariția de noi valori în legea penală, ajunge la concluzia că fenomenul constituționalizării este mult mai complex și înseamnă procesul de pătrundere a prevederilor, principiilor (valorilor) constituționale în structura sistemului juridic cu scopul de a transforma prevederile universale ale Constituției [11, p. 189].

Curtea Constituțională a dezvoltat o jurisprudență bogată în jurul unor valori sociale, privite tradițional din perspectivă penală, precum demnitatea umană, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libertatea individuală, dreptul la viață privată, secretul corespondenței etc. Toate aceste valori sociale garantate interesează din punctul de vedere al efectelor constituționalizării, întrucât Curtea a definit conținutul acestora în funcție de diferitele forme de interpretare oferite. Cu alte cuvinte, simpla enunțare a acestora în textul normei fundamentale nu este suficientă pentru o aplicare corectă, intervenția justiției constituționale fiind „vitală” pentru protecția integrală a acestora în sfera dreptului penal. Atunci când Curtea Constituțională recurge la noțiunea de demnitate umană, aceasta urmează a fi apreciată ca fiind „soclul drepturilor și libertăților fundamentale”.

Demnitatea umană presupune două dimensiuni inerente, respectiv – relațiile dintre oameni, ceea ce vizează dreptul și obligația oamenilor de a le fi respectate și, în mod corelativ, de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale semenilor lor.

În preambulul Constituției Republicii Moldova, puterea constituantă recunoaște „statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme”. Articolul 1 alin. (3) din Constituție declară că „*Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*”. Aceste două prevederi constituționale atribuie demnității umane statut de valoare supremă, adică – un element important la care urmează a fi raportată întreaga arhitectură legislativă.

În raport cu legea penală materială, poate fi adus exemplul Hotărârii Curții constituționale nr.18 din 04.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr. 34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative. Prin această hotărâre au fost declarate neconstituționale articolul 98, alin. (2) lit. b¹), articolul 104¹ din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, articolul 174 alin. (3¹) și articolul 291¹ din Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii

nr. 34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative. Reglementările declarate neconstituționale priveau sancțiunea castrării chimice introdusă în legea penală [3].

În paragrafele 40, 41 din Hotărârea nr.18 din 04.07.2013, Curtea subliniază că „demnitatea umană constituie una din valorile fundamentale ale unei societăți democratice. Astfel, a fost adoptat un spectru larg de norme internaționale. În jurisprudența sa constantă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a afirmat că respectul pentru demnitatea și libertatea umană constituie însăși esența Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. Din acest punct de vedere, observăm că instanța constituțională identifică aceleași componente ale demnității și libertății individuale, după cum își raportează punctul de vedere la cel al CEDO și alte acte în materie de protecție a drepturilor omului.

În continuare, Curtea Constituțională atrage atenția că respectarea și apărarea demnității umane este o obligație a puterii publice. În acest context, excluderea pedepselor sau tratamentelor crude, inumane ori degradante este o condiție a respectării demnității umane. Prin urmare, indiferent de natura infracțiunii comise, pedeapsa aplicată trebuie să respecte atributele inerente ființei umane (integritatea fizică și psihică, demnitatea umană etc.). Totodată, Curtea subliniază că pedeapsa penală este atât o măsură de constrângere statală cât și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, având drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Însă executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.

În paragrafele 70 și 71 ale hotărârii menționate, Curtea Constituțională subliniază importanța respectării demnității umane nu doar la aplicarea, dar și la elaborarea normelor de drept penal: „Având în vedere practica jurisdicțională a Curții Constituționale, Curtea reiterează că în sistemul constituțional de valori al Republicii Moldova principiul statului de drept, garantat de articolul 1 alin. (3) din Constituție, relevă obligația tuturor subiecților raporturilor juridice, inclusiv a autorităților, de a acționa într-o asemenea manieră care să nu prejudicieze demnitatea omului, drepturile și libertățile lui... Din sensul dispozițiilor constituționale ale articolului 24 alin. (1) și (2) rezultă că statul nu poate interveni în nici un fel în dreptul persoanei la viață și tratament uman și nici nu poate justifica o asemenea ingerință, chiar dacă persoana în cauză este considerată extrem de periculoasă și prezintă o amenințare pentru societate. În caz contrar, ar avea loc un atentat la demnitatea ființei umane, ceea ce este inadmisibil într-o societate democratică”.

Dacă vorbim de caracterul corelativ al respectării demnității umane, este relevantă abordarea din practica Curții prin care atingerea adusă integrității

fizice prin recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei este justificată de necesitatea ocrotirii vieții, integrității corporale și a sănătății tuturor persoanelor participante la traficul rutier. În această ordine de idei, ca exemplu servește Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 18 iulie 2016 [5] privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 2641 alin. (3) Cod penal (stabilirea stării de ebrietate prin recoltarea probelor biologice/Sesizarea nr. 66g/2016).

Actualmente, ideea dezvoltării în legea penală a valorii constituționale „demnitate umană” sau a principiului respectării demnității umane suscită tot mai mult interesul doctrinei autohtone.

Definire a unor termeni și noțiuni ambigue

Un alt aspect reliefat de jurisprudența constituțională este exprimat în rolul interpretativ al acesteia. Jurisprudența constituțională, în raport cu dreptul penal, contribuie la dezvoltarea unui spectru de valori sociale diversificat, asumându-și adesea rolul de definire a unor termeni și noțiuni ambigue și creând o nouă posibilitate legiuitorului penal de a subsuma legea penală celei fundamentale. În fond, importanța acestei manifestări constituționale se reflectă în lărgirea spectrului de înțelegere și chiar de aplicare a unor valori sociale protejate de legea penală.

În calitate de exemplu în care Curtea Constituțională apare ca interpret al unor termeni în materia de drept penal poate servi Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 [4] privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită). În speță, Curtea, la paragraful 48 al hotărârii sale, a precizat în raport cu măsura confiscării extinse și cu art. 330² Cod penal „Îmbogățirea ilicită”, a căror constituționalitate era pusă în discuție, că anterior, „...interpretând norma constituțională referitoare la prezumția licită a averii, a menționat: „[...] Astfel fiind, prezumția instituită prin alineatul (3) al articolului 46 din Constituție nu împiedică cercetarea caracterului ilicit al dobândirii averii, sarcina probei revenind însă celui care invocă acest caracter...”. În final, legea penală pusă în discuție a fost recunoscută drept constituțională.

Exemple în care Curtea Constituțională interpretează prin prisma legii supreme noțiunile în materie de drept penal sunt multiple. Unul dintre exemple în acest sens ar fi Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 17 octombrie 2019 [6] privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal. În speță, Curtea a declarat neconstituționale: textul „soldate cu alte urmări grave” din articolul 189 alin. (3) lit. f) din Codul penal; textul „soldată cu urmări grave” din articolele 307 alin. (2) lit. c) și 327 alin. (2) lit. c) din Codul penal; textul „intereselor publice sau” din articolul 329

alin. (1) din Codul penal; textul „alte urmări grave” din articolul 329 alin. (2) lit. b) din Codul penal; textul „acțiunile prevăzute la alin. (1), soldate cu urmări grave” din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal.

Alt exemplu de înlăturare a anumitor ambiguități privitor la sancțiunile de drept penal servește Decizia Curții Constituționale nr. 41 din 04.04.2023 [2] de inadmisibilitate a sesizării nr. 132g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 330² alin. (1) din Codul penal, a unor prevederi din articolele 100 alin. (4) și 296 alin. (2) din Codul de procedură penală și articolul 34 alin. (2) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, în care, la paragrafele 40 și 41, Curtea a statuat:

„Lipsa caracterului penal al sancțiunilor prevăzute de legislația integrității poate fi dedusă și din faptul că acestea se aplică doar unui grup restrâns de destinatari, la modul concret, persoanelor fizice, agenți publici care exercită o activitate într-o entitate publică și au obligația de a depune declarații de avere și interese personale. De exemplu, în cauza *Cătănciu v. România* (dec.), 6 decembrie 2018, § 39, Curtea Europeană a analizat dacă sancționarea pentru încălcarea regimului conflictelor de interese intra în sfera penală. Ea a reținut că măsurile analizate erau aplicabile doar persoanelor care exercită funcții publice. Astfel, Curtea Europeană a conchis că dispozițiile legale erau aplicabile numai unui grup cu statut special, fapt care a dat naștere unor îndoieli serioase cu privire la caracterul penal al acuzațiilor.

Mai mult, deși sancțiunile menționate par a fi relativ severe, ele nu pot fi incluse în sfera dreptului penal, deoarece: (i) nu pot fi înlocuite cu o pedeapsă privativă de libertate; (ii) nu pot fi înscrise în cazierul judiciar (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Minel Florin Prina v. Romania* (dec.), § 58, 60). În același context, examinând măsura interdicției permanente de a ocupa funcții în sectorul justiției, Curtea Europeană a reținut că aceasta nu poate fi calificată ca o pedeapsă penală. Scopul interdicției de reangajare în sectorul justiției nu pare să aibă un caracter punitiv, ci urmarea, mai curând, scopul de a asigura și păstra încrederea publicului în justiție. Chiar dacă interdicția în sine presupunea consecințe destul de grave, multe măsuri non-penale cu caracter preventiv pot avea un impact substanțial asupra persoanei vizate (*Xhoxhaj v. Albania*, 9 septembrie 2021, § 245)”.

În concluzie, Curtea Constituțională a subliniat două criterii care fac deosebirea sancțiunii penale de alte categorii de sancțiuni juridice, și anume:

- sancțiunile penale pot fi înlocuite cu pedeapsă privativă de libertate;
- doar sancțiunile penale pot fi înscrise în cazierul judiciar.

Complementar, instanța constituțională, prin referințe la jurisprudența CtEDO, mai subliniază că pedepsei penale i-ar fi caracteristic un scop punitiv. Astfel, măsurile instituite de articolul 34 alin. (2) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integri-

tate ar servi altor scopuri. Păstrând contextul, trebuie să spunem că, potrivit art. 61, alin. (2) Cod penal, *pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.*

Extinderea paletei principiilor de drept penal cu valoare constituțională

S-a constatat că fenomenul constituționalizării dreptului în termeni generali a apărut ca un proces de transformare a unor reguli juridice din anumite ramuri de drept în reguli constituționale [1, p. 194].

Opțiunea judecătorului constituțional de afirmare a valorii constituționale a unui principiu de drept penal se reflectă în exprimarea atașamentului față de procedeele de constituționalizare prin rigoare, fiind prezent și în ipoteza conferirii de valoare constituțională principiilor dreptului penal.

Acest fenomen a fost calificat drept o componentă dinamică a ordinii juridice, intervenind unele transformări la nivelul ramurilor de drept în raportul lor cu normele constituționale. Ca rezultat, are loc o ordonare a ramurilor dreptului condusă de către dreptul constituțional, dar mișcarea aceasta are două sensuri: unul ascendent, prin care anumite norme și/sau principii juridice ale unor ramuri de drept se ridică la nivelul constituțional, și altul descendent, în sensul că anumite norme, principii constituționale pătrund în sistemul juridic, în diferite ramuri ale dreptului [8, p. 104].

Consecința directă a constituționalizării principiului legalității, așa cum acesta este prevăzut de legea penală, se reflectă în extinderea sferei de aplicabilitate a corolarelor acestui principiu. Ridicarea unui astfel de principiu la nivel constituțional reprezintă un indicium în aprecierea existenței fenomenului de constituționalizare a dreptului penal. Un exemplu relativ recent de astfel de exercițiu găsim în Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 17 octombrie 2019 [6] privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal (sesizările nr. 151g/2018, nr. 172g/2018, nr. 174g/2018, nr. 175g/2018, nr. 183g/2018, nr. 186g/2018, nr. 189g/2018, nr. 191g/2018, nr. 193g/2018, nr. 198g/2018, nr. 200g/2018, nr. 203g/2018, nr. 211g/2018, nr. 212g/2018, nr. 2g/2019, nr. 21g/2019, nr. 35g/2019, nr. 49g/2019, nr. 62g/2019, nr. 105g/2019, nr. 109g/2019, nr. 120g/2019, nr. 140a/2019 și nr. 159g/2019). În acest caz se apelează la principiul legalității, în sensul în care acesta este dezvoltat de doctrină și legea penală substanțială – *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*.

Atunci când principiilor de drept penal le este atribuită valoare constituțională, acestea sunt puse

în slujba principiilor constituționale, iar în consecință, toate acestea devin mijloace de garantare a valorilor sociale, nu doar ale dreptului penal.

Efecte indirecte

Modernizarea dreptului penal

a. Uniformizarea legislației penale prin aliniere la standarde europene și internaționale

Efectele indirecte ale fenomenului de constituționalizare a dreptului se produc – în opinia lui Favoreu – în direcția modernizării, unificării și simplificării ordinii juridice [9, p. 38-40]. Pe măsură ce societatea civilă s-a dezvoltat, respectiv – s-a emancipat, legiuitorul a introdus mijloace de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, instrumentele europene și internaționale ratificate de țara noastră căpătând o influență însemnată asupra Codului penal și Codului de procedură penală. Un exemplu în acest sens este reprezentat de definiția infracțiunii de tortură, care a fost legiferată în Codul penal prin raportare directă la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984, și la Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987.

Poziția legiuitorului cu privire la aplicabilitatea convențiilor și tratatelor internaționale referitoare la drepturile omului este reflectată în Legea fundamentală în art. 4. Potrivit acestuia „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”. Intervenția Curții Constituționale într-o asemenea situație ar conduce la constatarea neconcordanței dintre prevederile actului internațional și dreptul intern, neconstituționalitatea acesteia din urmă conducând în final la inaplicabilitatea ei. În acest mod, se asigură încă o dată prioritatea dreptului internațional față de cel intern.

Din cuprinsul hotărârilor Curții Constituționale, care își raportează spețele la poziția Curții Europene a Drepturilor Omului pe anumite subiecte, este observată modalitatea în care instanța constituțională înglobează cu regularitate jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

În economia studierii fenomenului de constituționalizare prezintă relevanță abordarea comparată cu noțiunea de convenționalitate, deoarece în doctrina juridică europeană [10, p. 923-944] se apreciază că instanța de la Strasbourg a fost concepută ca o instanță constituțională, ale cărei decizii se răsfrâng în mod direct asupra controlului de constituționali-

tate. Deși nu împărtășim ideea calificării CtEDO ca instanță constituțională supranațională, considerăm că aceasta prezintă un rol important în procesul de constituționalizare a dreptului, în general, și a ramurilor de drept, în particular.

Integrarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în raționamentele hotărârilor și deciziilor Curții Constituționale reprezintă un mijloc de unificare a dreptului penal, întrucât dintotdeauna a existat o similitudine între jurisprudența CtEDO și a Curții Constituționale.

Uniformizarea legislației penale prin alinierea la dispozițiile documentelor internaționale se reflectă atât prin înglobarea direcțiilor trasate de instanța de la Strasbourg cât și prin formularea unor definiții din sfera dreptului penal prin raportare la definiția din convenție sau din tratat.

Instanța constituțională înglobează în raționamentul propriu direcțiile trasate de CEDO, implicit prin configurarea tuturor deciziilor într-un singur sens, și astfel se produce un efect dublu. În primul rând, dispozițiile legii penale sunt aliniate poziției pe care o exprimă Curtea Europeană. În mod subsecvent, instanța constituțională este tributară direcțiilor trasate de CEDO, astfel că normele penale, prin controlul de constituționalitate, se încadrează în curentul de uniformizare, tinzând în egală măsură spre o europeanizare a dreptului penal.

b. Reforma dreptului penal

Afirmația general-valabilă conform căreia instanța constituțională joacă rolul unui legiuitor negativ se reflectă inclusiv în politica penală. Deși, aparent, influența jurisprudenței constituționale este nesemnificativă în privința liniilor directoare ale politicii penale, în perspectivă, reforma dreptului penal se va concentra, în principal, pe efortul de a pune în concordanță norma penală cu norma fundamentală. Aparența menționată este doar un rezultat al întâzierii puterii legislative de a înlocui normele cenzurate de justiția constituțională cu noi prevederi conforme legii supreme.

Consecința modalității de ghidare a noii politici penale este reprezentată de construirea unei triple exigențe: de fermitate, de eficacitate în lupta contra delincvenței și de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale. Din aceste considerente, apreciem că redimensionarea politicii penale este indirect influențată de procesul de constituționalizare, iar definirea acestui efect indirect se realizează prin identificarea tendințelor noi în politica penală

Tendențele politicii penale

Noțiunea de politică penală a cunoscut multiple definiții, pornind de la „știință teoretică și practică de luptă contra crimei” și până la „artă, strategie ce tinde să descopere cele mai bune rețete pentru a lupta cu eficacitate împotriva infracțiunilor și care îl inspiră pe legiuitor”. Rezumăm că politica penală reprezintă

multitudinea tehnicilor și mijloacelor de luptă puse la îndemâna statului de către legiuitor, prin intermediul cărora este organizat comportamentul preventiv-represiv, urmare a conduitei sociale a individului.

Indiferent de acțiunile întreprinse de stat în construirea politicii penale, aceasta din urmă este condiționată invariabil de cel puțin patru-cinci factori: politic, economic, istoric, opinie publică, justiție constituțională.

Din punct de vedere istoric, la nivel internațional s-au concretizat până acum trei mari sisteme de politică: după Primul Război Mondial, după cel de-al Doilea Război Mondial și după căderea blocului sovietic la sfârșitul secolului XX. Toate aceste etape, dincolo de pura structurare cronologică, reprezintă reale puncte de reper pentru politica penală și în spațiul național. Importanța practică a evidențierii acestor etape constă în evidențierea unei linii general-valabile de ameliorare a măsurilor represive, concretizate în transferarea principalului pilon al politicii penale către încurajarea măsurilor preventive.

Din punct de vedere politic, politicii penale îi revine rolul de garant al securității cetățeanului, de unde derivă și necesitatea unei politici riguroase. Incoerența legislativă și politică poate avea drept consecință sufocarea instanțelor de judecată. Creșterea numărului de locuri din penitenciare nu face altceva decât să conducă spre o creștere exponențială a situațiilor de recidivă, întrucât s-a constatat pronunțarea unui număr mare de pedepse mici, care nu prezintă garanția unei reinserții sociale [7, p. 168].

Din punct de vedere economic, sunt, cel puțin, două aspecte care influențează politica penală: categoria de infracțiuni comise în funcție de statutul socio-economic al subiectului activ, precum și factorul economic relativ la numărul de persoane aflate în privare de libertate și costurile aferente acestora.

Spre exemplu, odată cu declinul economic din țară în anii '90 ai secolului trecut se constată o creștere semnificativă a numărului de infracțiuni contra patrimoniului. Sancțiunile aplicate pentru infracțiunile contra patrimoniului erau destul de drastice. De cealaltă parte, numărul deținuților depășea cu mult capacitatea penitenciarelor, atât ca număr al „locurilor de cazare” cât și a volumului bugetului atribuit. Statul, nefiind în stare de a gestiona eficient situația creată, recurgea la amnistierea frecventă a condamnaților cu scopul evitării unor condamnări la CtEDO.

Un al cincilea factor de influență în sfera politicii penale este *jurisprudența constituțională*. Rolul jurisprudenței constituționale în ghidarea politicii penale este reflectat, în primul rând, prin influența acesteia la construirea și solidificarea statului de drept. Sigur că o astfel de situație va conduce, în cele din urmă, la alinierea legislației penale la Constituție, tocmai prin faptul că o soluție legislativă declarată neconstituțională nu poate fi reluată în noul text de lege. De asemenea, jurisprudența constituțională indică legiuitorului unde au apărut neconcordanțe cu legea fundamentală, astfel încât, la reluarea

procesului legislativ, să fie avute în vedere și astfel de aspecte. Mai mult decât atât, Curtea Constituțională reușește să stabilească în mod concret ce intră în componența noțiunii de politică penală orientată spre protecția valorilor supreme.

În concluzie, menționăm că lumea juridică de pretutindeni se confruntă zilnic cu atributul dreptului de a fi „viu” sau modelator, consecință a evoluției mentalității persoanelor subiecți ai ramurilor de drept, evoluției societății și a celor care au împuterniciri de a aplica legea. Fenomenul constituționalizării dreptului penal este mijlocul prin care interferează două ramuri ce necesită o atenție deosebită cu precădere asupra problematicei drepturilor omului, întrucât o protecție eficientă a acestora se poate realiza doar prin corelarea celor două legi, realizată, în esență, de instanțele constituționale. De perspectivă imediată, fenomenul constituționalizării dreptului penal pune stăpânire pe dimensiunile legislativă, jurisprudențială și doctrinară. Acest fenomen, fiind în creștere, comportă potențial de a aduce schimbări pozitive în evoluția legislației, politicii penale și securității juridice.

Referințe bibliografice

1. Aramă E. Constituționalizarea ordinii juridice: identificarea problemelor. În: *Rezumate ale comunicărilor Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”* (Chișinău, 8-9 noiembrie 2018, Științe Juridice. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 192-196.
2. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.41 din 04.04.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr.155-156.
3. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.18 din 04.07.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.182-185.
4. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.6 din 16.04.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.115-123.
5. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.18 din 18.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.134-139.
6. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.24 din 17.10.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.338-343.
7. Iftimiei A. *Constituționalizarea în dreptul penal roman și francez*. București: Universul Juridic, 2016. 240 p.
8. Varga A. Constituționalizarea dreptului. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2003, volumul IX, p.103-115.
9. Favoreu L. La constitutionnalisation du droit. In: *Melanges en hommage a Roland Drago*, L'unité du droit. Paris, Economica, 1996, p. 25-42.
10. Stone Sweet A., Flauss J.F. Sur la constitutionnalisation de la Convention européenne des droits de l'homme: cinquante ans après son installation, la Cour européenne des droits de l'homme conçue comme une Cour constitutionnelle. In: *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2009, Vol. 80, p. 923-944.
11. Подорожная Т. Основная цель Конституции – конституционализация правовой системы. В: *Закон и жизнь*, 2013, №8/4(260), с. 188-192.

